

תהליך הפיוס הפנים פלסטיני וחידוש המשא המתן המדיני

ד"ר עידו זלקוביץ*

אוגוסט 2013

היה נדמה כי הקיפאון המדיני שירת את מדינת ישראל והרשות הפלסטינית על רקע המהפכות המתרחשות במזרח התיכון מסוף 2011. הדממה ששררה בין ירושלים ורמאללה הופרה על ידי הממשל האמריקאי, שהחליט להטיל את מלוא כובד משקלו על חידוש השיחות בין הצדדים. נראה כי בקדנציה השנייה הנשיא אובמה מנסה להצדיק את פרס הנובל לשלום שהוענק לו על כוונות טובות.

חידוש השיחות בין ישראל והפלסטינים, מציף תהיות בקרב הציבור בישראל. האם אבו מאזן יכול לייצג את כלל הפלסטינים, ומהי סמכותה של הרשות הפלסטינית לשאת ולתת מול ישראל כאשר רצועת עזה נמצאת תחת שלטון חמאס? דווקא בעת הזו, ולאור הפיצול הפלסטיני ואירועי האביב הערבי, חידוש תהליך השלום טומן בחובו הזדמנות עבור ישראל.

האביב הערבי לא הוביל לטלטלה פוליטית משמעותית בשטחים הפלסטינים. כלומר, הפלסטינים בגדה המערבית וברצועת עזה לא פתחו בהתקוממות כנגד השלטונות שלהם ולא דרשו את חלקם בתהליך קבלת ההחלטות ובעיצוב הגורל הלאומי. הסיבה לכך מורכבת ממספר גורמים. הציבור הפלסטיני נוטה לראות את ישראל כאשמה ברוב בעיותיו, בין אם במישרין ובין אם בעקיפין. כמו כן, השליטה הישראלית הפיזית דה-פקטו על חלקים נרחבים בגדה ועל הדרכים הראשיות העוברות לאורכה ולרוחבה מונעת מהפלסטינים את האפשרות להתכנס בכיכר מרכזית אחת בגדה, בדומה לכיכר תחריר.

הנוכחות הישראלית הגלויה והסמויה בחיים הפלסטיניים, הופכת אותה לכתובת קבועה להוצאת הקיטור ומשמשת תעודת ביטוח עבור הרשות הפלסטינית מפני זעמם של התושבים. את הכעס כלפי פנים ניתן תמיד לנווט כלפי חוץ. ברצועת עזה הסיפור פשוט יותר. חמאס מחזיקה במונופול כמעט מוחלט על הכוח הצבאי, ואירועי ההפיכה האלימה ביוני 2007 עדיין צרובים בתודעת התושבים, המדוכאים על-ידי מנגנוני הביטחון של חמאס ביד קשה כאשר ניתנת הפקודה המתאימה.

המשכו של הפיצול הפנים פלסטיני, מונע רעידת אדמה פוליטית אמיתית. בזמן שההמונים שטפו את רחובות תוניס, מצרים ומדינות ערביות אחרות ושאגו את הסיסמא "העם רוצה בנפילת המשטר", ברחובות רמאללה וברצועת עזה התנהל קמפיין מזערי תחת הסיסמא "העם רוצה בסיומו של הפיצול". אך גם לקמפיין מוגבל זה הייתה השפעה. הבנה של הנהגות הרשות הפלסטינית והחמאס את רצון ההמון, דחף אותן אל עבר תהליך של הידברות.

---

* ד"ר עידו זלקוביץ' מלמד בחוג להיסטוריה של המזרח התיכון באוניברסיטת חיפה ומשמש כעמית מחקר במרכז עזרי לחקר איראן והמפרץ הפרסי באוניברסיטה. הוא נמנה על צוות המומחים של [מיתוים – המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזורית](#).

מאמר הדעה מבוסס על נייר מקיף יותר שנכתב בנושא במסגרת פרויקט "הזדמנויות בשינוי" של מיתוים בשיתוף עם קרן פרידריך אברט. לקריאת הנייר המלא, [לחצו כאן](#).

תהליך הפיוס הפלסטיני יושפע מחידוש השיחות בין מדינת ישראל והרשות הפלסטינית. שיחות אלו ותוצאותיהן יהיו תלויות בין היתר בהלך הרוח הציבורי בשני צדדיו של המתרס ובמערכת היחסים בין הפלגים הפלסטינים השונים. המחלוקות בין הפלגים הן לא רק פוליטיות אלא גם חברתיות-תרבותיות, ומתקדות בנושאים כתפקידה של החברה האזרחית וכיחסי דת ומדינה במדינה הפלסטינית העתידית.

תגובת החמאס לחידוש המשא ומתן הפלסטיני-ישראלי היא מעניינת בהקשר זה. חמאס אינה לוקחת חלק בשיחות, אך יכולה לסכלן. חמאס מתמודדת היום עם השלכות האביב הערבי ומנסה לזכות בלגיטימציה מדינית בין-ערבית שתהווה מקפצה להכרה בינלאומית. החיפוש אחר לגיטימציה הוא קריטי להבנת התנהלות החמאס, המתדפקת על דלתותיו של אש"ף. כניסה עתידית לאש"ף, תקנה לחמאס את המעמד הפוליטי ואת היכולת לקחת חלק בתהליך קבלת ההחלטות הלאומי ממנו היא מודרת כעת. אש"ף, בראשות אבו מאזן, מוכר על ידי הליגה הערבית ועל ידי הקהילה הבינלאומית כנציג הלגיטימי היחיד של העם הפלסטיני.

באופן פרדוקסאלי, היה זה מבצע "עמוד ענן" שדווקא הגביר את הלגיטימציה המדינית לה זוכה החמאס. המבצע עזר לחמאס לשבור באופן סופי את המצור הדיפלומטי שהוטל על רצועת עזה. נדמה היה כי רצועת עזה הפכה במהלך המבצע לאתר עלייה לרגל, לאחר שכל שרי החוץ של הליגה הערבית, לצד ראש ממשלת מצרים ושר החוץ התורכי ביקרו בה.

תוצאותיו של מבצע "עמוד ענן" סגרו עבור החמאס מעגל שנפתח עם תחילתו של האביב הערבי. אם האביב הערבי תפס את חמאס עם הגב לקיר וחלשה מבחינה פוליטית, הרוח האסלאמית שהביאו עימם המשטרים במדינות ערב, ביחד עם תוצאותיו של מבצע "עמוד ענן", הפכו את היוצרות. חמאס השיגה הסכם הפסקת אש עם ישראל, שזוכה לערבויות בינלאומיות והפכה לשחקן פוליטי, לגיטימי (מנקודת מבט ערבית) וחשוב במערכת האזורית. אותה רוח גבית נחלשה עם נפילתו של שלטון מורסי במצרים.

תהליך הפיוס בין התנועות הפלסטיניות הוא ארוך, מתיש ובעיקר טכני. באופן פרדוקסאלי, ניתן לומר שהוא מזכיר את תהליך ההדברות בין ישראל והרשות הפלסטינית. החולשה היחסית של שני הצדדים - פת"ח וחמאס - יכולה לייצר עבור ישראל הזדמנות פז למשא ומתן מואץ מול הרשות הפלסטינית, באופן שיוביל להסכם של שתי מדינות לשני עמים, תוך כדי הבטחת האינטרסים הביטחוניים הישראליים. שכן, אבו מאזן נמצא עם הגב לקיר. בנוסף למשבר הכלכלי בו נתונה הרשות, הוא נדרש להציג הישג מדיני ממשי ולא רק וירטואלי כמו שדרוג המעמד באו"ם והצטרפות לאונסק"ו. להישג שכזה, אם יושג, תהיה גם השפעה על המתרחש ברצועת עזה.

הפיצול הפלסטיני הוא כיום נתון. משמעותו עבור ישראל היא קידום ההידברות וחתימה להסכם כולל מול הגדה המערבית. רצועת עזה תבחר כיצד לנהוג בהתאם להישגי הרשות בגדה. ואולם, מדינת ישראל צריכה להתייחס לתהליך הפיוס הפנים פלסטיני כהזדמנות ולא כאיום. במידה שייחתם הסכם הפיוס הפלסטיני, כל מהלך מדיני שיוביל אבו מאזן יחייב גם את החמאס. לאור זאת, לא נכון להציב לאש"ף אולטימטום בסגנון: משא ומתן מדיני מול ישראל או תהליך פיוס פנים-פלסטיני. יהיה יותר נכון להשתמש בתוצאותיו של תהליך הפיוס הפנים-פלסטיני על מנת לקדם את האינטרסים והמחויבויות הישראליות בזירה הדיפלומטית הבינלאומית, זירה שבה מצבה של ישראל כיום אינו מרנין.